Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění
Akademický rok 2024–2025
Bakalářská práce

Claudie Bilková

Zpodobnění žen v raném díle Maxe Švabinského: kritická reflexe a nové pohledy

Posudek oponenta bakalářské práce

Autorka se ve své práci zabývá dílem jedné z ikonických osobností českého výtvarného umění, čelního představitele figurálního a portrétního proudu umění generace devadesátých let, Maxe Švabinského. Zaměřuje se na jeho ranou tvorbu, a to nikoliv faktografickým, avšak veskrze interpretačním pohledem, a tento přístup je hodný obdivu, neboť v rámci bakalářského stupně studia vyžaduje značnou dávku sebevědomí a invence.

Již v úvodu práce studentka naznačuje, že svůj záměr, vyložit ranou Švabinského tvorbu z hlediska výtvarně orientovaného genderu, je podložen její dobrou orientací v daném tématu. Právě již tam se totiž odchyluje od generických konstatování a frází, vztahujícím se k postavení ženy době nástupu moderní doby, a přináší řadu konkrétních věcných postřehů, z nichž je patrné, že roli ženy v rodící se moderní společnosti dobře pochopila a k podložení svého záměru využívá jednak relevantní literaturu, jednak vhodná teoretická východiska.

Ve své práci se autorka nezdráhá kriticky vyjadřovat k postřehům o Švabinského díle, jež považuje za zjednodušující a zavádějící, ať už pochází z pera zvěčnělých klasiků českého dějepisu umění, nebo od současných autorů. Autorka práce totiž průběžně sleduje a dokládá, že starší i současná hodnocení Švabinského tvorby, jež souvisí s jeho vztahem k ženě, a to ženě jako předmětu vyobrazení, dále k ženě jako umělecké inspirace i jako životní a umělecké partnerce, vykazují neobyčejnou trvanlivost genderových stereotypů, které pronikají z doby, kdy byly utvářeny, tj. převážně z doby konce 19. století, a udržují se až do doby současné.

Objektivitu přístupu studentky dokládá mimo jiné fakt, že automaticky nepřijímá například ani text Heleny Cox (dříve Gaudekové), jen proto, že se jedná genderově zaměřený text ženské autorky, dotýkající se tak specifického tématu, jako je vztah Ely Vejrychové a Maxe Švabinského, ale skutečně se zamýšlí nad jeho relevancí, přičemž „prerafaelitskou“ inspiraci zdánlivě inspirovanou Elou, na rozdíl od Cox chápe jako mužský konstrukt ze strany „mocného“ Švabinského, čímž, alespoň podle soudu autora tohoto posudku, patrně nebude daleko od pravdy.

Následně autorka zkoumá genderový kontext jednotlivých Švabinského obrazů, jež obsahově pracují s tematikou ženy. Vždy přitom zůstává kritická nejenom k dobovým výkladům obrazů, ale i k intepretacím více či méně současným, pokud zůstávají v intencích genderových stereotypů. Například pohled Otto M. Urbana na slavné *Splynutí duší* (byť se ale již nejedná o zcela recentní text, jako spíše jednu z prvotin zmíněného historika umění) podrobuje Bílková kritickému rozboru: Urban zde nově představuje ženu jako nikoliv zdroj útěchy či erotického souznění, jak tomu bylo v předchozích interpretacích, ale spíše jako bytost typu „vamp“, tedy ženu, která je zdrojem nebezpečí a ohrožení mužů a jejich vnitřního klidu a autority. Autorka však tento výklad zpochybňuje jako poplatný starším konstruktům – konkrétně již těm, které se na konci 19. století vymaňovaly z představy ženy coby pouze fyzicky a mentálně nedosahující úrovně mužů a snažily se nově ženskou „nekompetenci“ vysvětlit na základě

zdánlivě sofistikovanějších modelů, pro něž se hledaly opory v současném vědeckém poznání, zejména na poli psychologie a přírodních věd vůbec.

Právě v souvislosti s Urbanovou statí je však nutné poukázat na jistou slabinu práce Bilkové – její kritika stereotypů napříč uměleckohistorickými generacemi jakoby nezohledňovala fakt, že genderově orientované teoretické myšlení přichází do českého dějepisu umění ve významné míře teprve na přelomu 20. a 21. století, a je proto třeba počítat s tím, že i mnozí kriticky uvažující, dokonce i veskrze teoreticky zaměření autoři neměli do jisté doby době dostatek teoretických podnětů a podkladů pro zásadní změnu odklonu od tradičně maskulinního výkladu dějin umění.

Autorka práce dále přináší své postřehy k danému tématu nejenom prostřednictvím jednotlivých konkrétních Švabinského děl, ale také prostřednictvím fenoménů jeho tvorby, souvisejících s vyobrazováním ženské postavy nebo ženským elementem jako takovým, a poukazuje na nedostatečnost jejich dosavadní genderové interpretace. Domnívám se, že v tomto ohledu přináší řadu inspirativních postřehů a ve výsledku ukazuje, že významná část výkladu Švabinského díla je skutečně podmíněna narativy tradičních stereotypů, které si zaslouží aktuální revizi.

Práci Claudie Bilkové považuji za kvalitní ve více ohledech: se zjevnou odvahou a nezpochybnitelnou snahou po objektivitě se pokouší revidovat pohled na významnou součást díla umělecké autority, činí tak metodologicky přesvědčivou formou (zejména pak na poměry běžné bakalářské práce) a také prostřednictvím kultivovaného jazykového projevu a důsledné argumentace.

Nakonec bych rád připojil otázku, zda výslovně erotické grafiky Maxe Švabinského z doby před první světovou válkou (totiž ty, které bezprostředně a na svou dobu velmi odvážně zobrazují pohlavní akty mezi mužem a ženou) lze zasadit do genderového kontextu teoretického pohledu této bakalářské práce, a také, zda vůbec jakkoli figurují v dosavadních uměleckohistorických textech, popřípadě lze popřípadě spíše konstatovat, že byly pouhými dobovými kuriozitami v rámci Švabinského díla.

Práci doporučuji k obhajobě a předběžně ji hodnotím stupněm 1.

Mgr. Petr Šámal, Ph.D. V Zájezdu u Buštěhradu, 2. 9. 2025